

ELFRIDE JELINEK

IZGNANICI

PREVELA S NEMAČKOG
BILJANA GOLUBOVIĆ

PAIDEIA

BEOGRAD, 2009.

Jedne noći, krajem pedesetih godina, odigrava se pljačka u bečkom Gradskom parku. Sledeće osobe tom prilikom čvrsto grabe jednog prolaznika. To su: Rajner Marija Vitkovski i njegova sestra blizakinja, Ana Vitkovski, Sofi Pahofen, nekadašnja *von*¹ *Pachhofen*, i Hans Sep. Rajner Marija Vitkovski dobio je ime po Rajneru Mariji Rilkeu. Svi su oko osamnaeste. Iako par godina stariji, i Hans Sep je potpuno nezreo. U odnosu na drugu devojkicu, Ana ispoljava više besa. To se ogleda u tome što ona žrtvu prvenstveno napada spređa. Potrebno je veoma mnogo hrabrosti da onom s kim se suočavaš (mada on ne može mnogo da vidi jer je mračno) izgrebeš lice tj. da se nameriš na njegove oči. Jer oči su ogledalo duše, koja bi trebalo da ostane neoštećena. U protivnom, veruje se, duša je izgubljena.

Tog čoveka je upravo Ana trebalo da ostavi na miru jer je on, po karakteru, bolji od nje. Jer je on žrtva. Ana je krivac. Žrtva je uvek bolja, jer je nevinna. Mada su u to vreme još uvek brojni nevini krivci. Ispunjeni sećanjem na rat, s prozora ukrašenih cvećem, prijateljski gledaju publiku, mašu i zauzimaju visoke državne položaje. A između – geranije. Sve treba da bude oprošteno i zaboravljeno da bi čovek počeo kao nov.

Kasnije, a čovek je tad uvek pametniji, saznaje se da je žrtva bila punomoćnik u jednoj osrednjoj firmi. Žrtva je bila potpuno ušuškana u jednom, do sitnica uređenom, domaćinstvu. To je nešto što Ana posebno prezire. Čistoća joj je protivprirodna, jer je priroda i spolja i iznutra nečista.

Mladi ljudi uzimaju novčanik tog čoveka. I pored toga, užasno ga premlate.

Ana udara i misli, kako je dobro što mogu konačno da ispraznim ovu snažnu mržnju, ne usmeravajući je ka sebi samoj, jer bi tu bila na pogrešnom mestu. A dobro je i da se bogatim. Nadam se da je ulov dobar (bio je osrednji). I Hans navaljuje pesnicama naviknutim na ručni rad. Kao muškarac ograničava se na muške igre nasilja: pesničanje i podmukla udaranja glavom (udarni ovan). Svima mrske udarce u cevanicu on prepušta Sofi, koja ih, uvek iznova, primenjuje. Kao dve poluge komplikovane mašine koje se, naizmenično nadirući, smenjuju u udaranju.

¹ U Austriji je grofovsko titula fon (nem. *von*), kao i sve ostale plemićke titule, ukinuta 3. aprila 1919. Od tada je zabranjeno koristiti titule kako u službenom opštenju, tako i u javnom životu. (Prim. prev.)

Izgledalo je kao da ne želiš da prljaš ruke pa sve prepuštaš nogama, reče joj Rajner kasnije, nežno je prigrlivši. Ona to ne želi. Uz prigušen srđit uzvik, dobivši od nje udarac u koleno, on se odmiče.

Rajner, koji sebe doživljava kao jedinog Sofinog prijatelja (zbog toga ju je i zagrlio), pretura po odeći žrtve u potrazi za novčanikom. Iako ga ne nalazi odmah, ipak dolazi do njega. Tada zabija koleno u stomak čoveka koji jedva da se brani. Na to se začuje grgutav zvuk i nešto šljajma iscuri iz usta. Krv se nije videla jer je bilo previše mračno.

To je brutalnost nad nemoćnim i, stoga, nepotrebna, govori Sofi tako zgrabivši za kosu tog, po tlu neuredno rasprostrtog, da se čupanje čulo. Upravo je nepotrebno ono najbolje, reče Rajner, koji želi još da se bori. Tako smo se dogovorili. Upravo je nepotrebno – princip. Nalazim da je potrebno još bolje, reče Hans koji, začudo, voli novac i procenjuje novčanik. Novac je nevažan, popljuje Rajner novčanik. Šta mislite, ima li stotki ili hiljadarki?

Naš princip nije da se zanimamo za novac, treperavo će Sofi, čiji roditelji ga u velikoj meri poseduju, te ona zanemaruje blagostanje.

Hans, rasipajući znoj, melje i dalje žrtvu, kao bezdušna mašina koja i drugima time ubija dušu. Upravo ga tako vide brat i sestra: kao mašinu. Ana sve vreme misli da je mašina lepa, a i Sofi će uskoro to misliti. To može biti seme razdora za njihov dvojac. Hansove pesnice spuštaju se kao čekić i dižu samo da bi uzele novi zamah. Ah, žrtva tiho stenje jedva smogavši snage i za to. I: policija! Ali niko se ne obazire. Ana se oseća pobuđenom da im razbije jaja jer je ona, principijelno, protiv policije kao i svi anarhisti. Preplašen čovek ćuti, sklupčea se i malo ljulja dok se konačno ne umiri. Oni novac već imaju.

Ana odvlači Hansa, koji je oko sebe divlje mlatio, od punomoćnika i beži s njim. Tu su, naime, prolaznici. Šta oni rade ovde ovako kasno? Njima će se jednog dana isto dogoditi.

Radnici i gimnazijalci zvižduću ulazeći u Johanovu uličicu i prolaze pored Bečkog konzervatorijuma (tu je Ana učila klavir), iz koga se čuju zvuci gudačkih i duvačkih instrumenata. Tu se upravo održava proba orkestra, koja uvek počinje kasno, da bi i zaposleni mogli da učestvuju. Sad, najbolje u Kerntner ulicu, koja ima gust saobraćaj, stenje Sofi, da bismo se, umešavši se u grupe noćnih ptica koje se tamo nalaze, sakrili. Mi se ne možemo sakriti ni u jednoj grupi jer iskaćemo iz mase, gde god da smo (Ana). Mi treba otvoreno da istupimo, a ne da se krijemo,

jer ćemo time stati iza svojih principa da protiv svih, bez razlike, primenjemo nasilje (Rajner). Budalo (Hans).

Ana ne kaže više ništa, nego zamišljeno liže so sa svoje desnice – ruke kojom udara. So potiče iz znoja i krvi žrtve, iz njenih rana. Rajner to pro prati pohvalnim pogledom, a Sofi sa lakim gađenjem. Hansa to navede da je udari po prstima. Ti si prase.

Ana u sebi nosi toliko besa, koji verovatno potiče iz generacijskog konflikta, da bi najradije porazbijala još i osvetljene izloge na bečkom bulevaru, koji je raskošan trgovački centar. Sve što se nalazi iza tih izloga ona ludo želi, ali džeparac joj to ne omogućava. Zato čovek mora na drugi način nešto da zaradi. Uvek umire od zavisti kada vidi da neka školska drugarica ima novi kostim i belu bluzu ili nove cipele na štiklu. Ali ono što kaže je: Odmah mi se pripovraća kad vidim tako doteranu curicu. Te, sa svojim glupim krpicama, površne su i nemaju ništa u mozgu. Ona nosi samo prljave farmerke i prevelike muške džempere, da bi spoljnim znacima pokazala svoj unutrašnji stav. Psihijatar, koga posećuje zbog periodične nemosti koja dođe i nestane bez traga, uvek pita: Reci mi, dete, zašto ne obučeš nešto lepo i ne uviješ lokne, jer ti si, u principu, jedna lepa devojka koja treba da ide na časove plesa. Gledaj da se oslobodiš onoga zbog čega bi te se neki momčić užasavao.

Ana se, sa svoje strane, užasava svega.

Nema veze. Ovde su dobro raspoloženi ljudi koji traže noćno uživanje, ali ga najčešće ne nalaze, jer je grad za to nepodesan. Od njih snažno odudaraju ta četiri zapuštena mlada obličja. Iako je mladost sama po sebi sveža, ova nije. Kada omladina svesno odbaci svežinu, ne može se ništa učiniti. Oni ne traže nikakvu zabavu, jer su je već imali. Namerno, da bi bilo neupadljivo, trčanje konačno prelazi u bezopasnu šetnju. Rajner se kači za Sofi, koja pokušava da sredi svoju kosu ogledajući se levo i desno u tamnim staklima izloga. Ona deluje kao da je sve to ne dotiče. I jeste tako. Ona je uvek takva; kao da stalno nosi bele rukavice. To draži muškarca, ali ga ne zadovoljava. Zato on mora sebi da osmisli takve pljačke, jer ga Sofi ne zadovoljava. Ima, naravno, i mnogo drugih razloga. Rajner, naime, predstavlja mozak, a Hans ruke bande. Sofi je neka vrsta voajerke. Ana je besna na sve ljude, a to je loše jer zamagljuje pogled i pomera pristup. I bez toga Ana retko ima pristup lepim stvarima jer se one kupuju novcem. Ana ne zna da se unutrašnja vrednost ne može kupiti. Naža-

lost, ta vrednost je unutrašnja i niko je ne vidi. Ana želi spoljašnost, ali to ne priznaje. Ljude ne treba tući iz mržnje, nego bezrazložno; batina-nje je samo sebi svrha, upozorava brat Rajner. Glavno je da bijem, sa ili bez mržnje (Ana). Ti ništa nisi ukapirala, kaže joj Rajner nadmoćno. Sranje (Hans); ovim prostačkim izrazom želi da kaže da mu je košulja pocepana. Zbog toga ga opet čeka rasprava s matorom. Upravo ulazimo u mračan hodnik, reče Ana, a sutra kupi novu košulju.

Rajner mrzi svoje roditelje, ali ih se i plaši. Oni su ga stvorili i izdržavaju ga, dok se on zabavlja pesništvom. Strah pripada mržnji, kaže Ana, koja bi mogla da brani doktorat o mržnji. Bez straha, čovek bi bio pošteđen mržnje i oklopila bi ga bljutava ravnodušnost. Onda je bolje biti mrtav. Ziheraši ne poznaju takvu mržnju. Bez snažnih osećanja bili bismo predmeti ili – mrtvi, a smrt nas ionako sustiže prerano. Volim umetnost u većini njenih formi.

Ja ništa ne mrzim, jer u svom životu ne nalazim ništa vredno mržnje, reče Sofi. Jedini osećaj kojim ti raspolažeš je ljubav prema meni, kaže Rajner. Kada nas dvoje zabijamo prste u oči žrtve, time smo čvršće povezani no što je to u jednom braku moguće. Generalno smo protiv braka.

Moram sad da idem, kaže Sofi, koja uvek mora negde da ide.

Ne možeš me sad, kad mi je potreban neko kome mogu sve da objasnim, ostaviti samog, kaže Rajner. Pobogu, imaš dve druge osobe kojima možeš sve objasniti, reče Sofi nedirnuta njegovim ispadom. Moram sada kući. A tvoj deo? Daj mi sutra u školi. Hans već ispruža par kandži ka novcu, dok mu iz ugla usana curi nit pljuvačke koja diskretno nagoveštava pohlepu. Na to Rajner reče: Evo, odmah. Stoji ti veoma dobro kad nekoga biješ, poverljivo će Ana mladom radniku. Mazi mu mišiće nadlaktice kako njegova majka nikada ne bi. Majci milovanje ionako ne bi palo na pamet. U tom pokretu leži dvosmislenost koja mu daje veći značaj no što on naizgled ima.

Mnogo mi se sviđaš (Ana Hansu). Pozdravljam vas onda (Hans Rajneru i Ani). Do sutra.

Dok napetost popušta, blizanci idu kući. Stanuju u 8. rejonu, u kome živi srednji sloj, pre svega činovnici i penzioneri. I njih dvoje, kao koštice jabuci, pripadaju srednjem sloju i tu se osećaju kao kod kuće. A i stigli su do kuće i odmah se penju stepenicama mračne stambene zgrade ne dotičući ništa da se na njih ne bi preslikala beda. Stigli su do vrha, koji

se nalazi na četvrtom spratu. Poslednja stanica. S pojavom njihovog neudobnog stana, nastupa i tromost, nevoljno otvara vrata napetosti, koja danas ima još par stvari u planu, pri čemu joj brat i sestra nisu potrebni. Brat i sestra stupaju ponovo u svakodnevicu, zatvarajući vrata za sobom.